

DANUTA OPOZDA

PEDAGOGICZNA REFLEKSJA NAD RODZINĄ
MIĘDZY DAŻENIEM DO INTEGRACJI
I SPECJALIZACJI WIEDZY
(NA PRZYKŁADZIE ROZWOJU PEDAGOGIKI RODZINY
W INSTYTUCIE PEDAGOGIKI
KATOLICKIEGO UNIWERSYTETU LUBELSKIEGO JANA PAWŁA II)

WPROWADZENIE

Pedagogiczna refleksja nad rodziną i wiedza o wychowaniu w rodzinie ma rozległą tradycję, jej źródła sięgają pedagogii wychowania w rodzinie i łączą się z praktyką życia poprzedzającą wiedzę naukową i wykraczają poza dyscyplinarne ramy. Bezpośrednim rezultatem aktywności poznawczej człowieka jest wiedza, która orientuje w świecie, pozwala ten świat zrozumieć, reguluje ludzkim zachowaniem i pozwala przewidzieć następstwa zjawisk. Poznanie naukowe rzeczywistości życia małżeńsko-rodzinnego umożliwia opis, wyjaśnienie i prognozowanie w obszarach rozwoju i wychowania człowieka w jego podstawowym, niezastępowalnym środowisku życia, jakim jest rodzina. Pedagogiczny ogląd dostarcza ważnych wskazań co do realizacji i uwarunkowań wychowawczego posłannictwa rodziny wspierającego osiągnięcie dojrzałości i człowieczeństwa jej członków. Zmiany dokonujące się obecnie w rzeczywistości wychowania w rodzinie (nowe zjawiska, wyzwania, zmiany w relacjach rodzinnych, stylu życia, pluralizm wartości etc.) wymagają nieustannego opisu wyjaśniania i rozumienia rodziny w perspektywie pedagogicznej, a więc konstrukcji naukowej wiedzy o wychowaniu w rodzinie.

Dr hab. DANUTA OPOZDA – Katedra Pedagogiki Rodziny, Instytut Pedagogiki, Wydział Nauk Społecznych, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II; adres do korespondencji: Al. Raclawickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: danan@kul.lublin.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4715-9241>.

Rodzina i wychowanie w rodzinie, będąc materialnym przedmiotem poznania wielu nauk, staje się jednocześnie przedmiotem formalnym poszczególnych dyscyplin. Rozwój wiedzy o wychowaniu w rodzinie wyraża się w jej tworzeniu, porządkowaniu i systematyzacji według wypracowywanych kryteriów naukowości dla danej dziedziny, dyscypliny i subdyscypliny. W rezultacie oznacza to współpracę i kooperację różnych dyscyplin w zakresie poznania rzeczywistości wychowania w rodzinie i odpowiedzi na pytania dotyczące zachowania adekwatnych relacji między wiedzą pedagogiczną a wiedzą pochodzącą z innych nauk. Z perspektywy dyscyplinarnej oznacza to nieustanne balansowanie między specjalizacją a integracją wiedzy o wychowaniu w rodzinie.

Celem artykułu jest próba przedstawienia rozwoju refleksji pedagogicznej nad wychowaniem w rodzinie z uwzględnieniem dążenia do specjalizacji i integracji wiedzy na przykładzie uprawiania pedagogiki rodziny w Instytucie Pedagogiki KUL. Podjęto próbę odpowiedzi na pytanie: w czym wyraża się integracja i specjalizacja pedagogicznej wiedzy o rodzinie, jakie jest odniesienie tych dążeń do subdyscyplinarnego charakteru pedagogiki rodziny oraz jakie kierunki badań prowadzonych przez T. Kukołowicz i J. Wilka ujawniają dążenie do specjalizacji i integracji wiedzy?

Próba odpowiedzi na powyższe pytania i analizy prowadzone w określonym obszarze poszukiwań wymagają respektowania dotychczasowych dyskusji badaczy i uporządkowanej w tym temacie wiedzy. Analizy, których podstawą jest literatura przedmiotowa, będą dotyczyły głównie przedmiotu podejmowanych w Instytucie Pedagogiki KUL badań nad wychowaniem w rodzinie i przyjmowanych założeń teoretycznych. Dorobek Instytutu w tym zakresie jest bardzo rozległy i posiada bogatą tradycję badań i analiz wpisujących się w osiągnięcia Wydziału Nauk Społecznych i w badania nad rodziną prowadzane w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Z tego powodu dla przedstawienia zagadnień związanych z integracją i specjalizacją wiedzy pedagogicznej o rodzinie posłużę się przykładem rozwoju refleksji naukowej prowadzonej przez czołowych badaczy rodziny pracujących w tym środowisku: prof. Teresę Kukołowicz oraz ks. prof. Józefa Wilka. Przyczynkiem do podjętej refleksji w niniejszej pracy jest także obchodzony w roku 2019 w Instytucie Pedagogiki jubileusz stu lat myśli i badań pedagogicznych, które znalazły swoje instytucjonalne miejsce w pierwszej w Polsce Katedrze Pedagogiki Ogólnej.

DAŻENIE DO SPECJALIZACJI I INTEGRACJA WIEDZY O RODZINIE W PEDAGOGICE

Proces specjalizacji i integracji wiedzy o rodzinie w pedagogice implikuje wiele złożonych zagadnień, których analiza powinna odbywać się na poziomie metarefleksji. Specjalizacja i integracja wiedzy nieodzownie łączy się z koniecznością konceptualizacji przedmiotu poznania, celu poznania i sposobów poznania wyjaśnianych i rozumianych w kontekście założeń ontologicznych, antropologicznych, epistemologicznych i metodologicznych. Zagadnienia integracji i specjalizacji wiedzy w pedagogice wpisują się w określenie *in statu nascendi*, odnoszące się generalnie do wiedzy o wychowaniu. Wiedza w stanie tworzenia jest bowiem wyrazem nieustannego poszukiwania prawdy o świecie będącej podstawą nieustannie zmieniającej się rzeczywistości. Jest wciąż dopełniana na poziomie interdyscyplinarnym, dyscyplinarnym i wielodyscyplinarnym.

Dążenie do specjalizacji wiedzy oraz dążenie do integracji wiedzy jest komplementarne i tylko pozornie rozbieżne. Specjalizacja jest wartościowa, jeśli sprzyja integracji wiedzy, a więc uzyskaniu bardziej spójnego i całościowego oglądu rzeczywistości. Zdaniem S. Kamińskiego „specjalizacja nie jest cnotą, lecz złem koniecznym” (1998, s. 275). Daleko posunięty podział dyscyplinarny i interdyscyplinarny w nauce może prowadzić do syndromu wieży Babel (Mizińska, 2012, s. 71), braku porozumienia między przedstawicielami różnych nauk i modelu pracy zespołowej, a w efekcie braku spójności wiedzy i niemożności jej scalania. Zgromadzona w wąskich teoriach wiedza jest niewystarczająca dla rozwiązywania problemów złożonych. Integracja przełamuje bariery specjalizacji i jest dążeniem do poszukiwania systemów, ogólnych ujęć, uzyskania wiedzy ogólnej z różnych perspektyw i w różnych kontekstach. Zachodzi skutek przenikania się nauk, szczególnie dzięki dyscyplinom pogranicznym. Integracja jest pośrednim typem jedności nauk i przejawia się w jednorodności i jednolitości dyscyplin naukowych. Po pierwsze, wymaga tych samych kryteriów naukowości (język, metoda – względy formalne). Po drugie, jest to scalanie nauk i ich zawartości, celem otrzymania spójnego układu wiedzy dzięki powiązaniom genetycznym (powstanie, rozrost problematyki jednej nauki), obecności systemów wiedzy dla danej nauki bardziej uniwersalnych i reprezentatywnych oraz wzajemnym dopełnianiem się (głównie w zakresie przedmiotu, zadań i cząstkowego typu poznania – względy pozaformalne) (Kamiński, 1998, s. 277-280). Założenie o jedności nauki z uwzględnieniem procesu integracji

i specjalizacji wiedzy pozwala odpowiedzieć na pytanie: Dlaczego pewne dyscypliny istnieją wobec siebie w układzie interdyscyplinarnym.

W obszar naukowej refleksji prowadzonej na gruncie pedagogiki rodziny wpisany jest proces (dążenie) specjalizacji i integracji pedagogicznej wiedzy o wychowaniu w rodzinie. Oba procesy odpowiadają rozumieniu przedmiotu poznania w pedagogice (Bauman, 2008). Przedmiot poznania w pedagogice rodziny rozumiany może być w dwojaki sposób. Jako przedmiot badania w pedagogice zawierający ogólny ogląd, odwołujący się do wielkich teorii ujęć metasystemowych i podejść uniwersalnych (Oleś, 2010) oraz jako przedmiot w badaniach pedagogicznych, co oznacza odwołanie się do wąskich teorii i ich rozwój, tworzenie modeli zjawisk, badania wycinkowe, których wartość naukowa wyraża się w praktycznych zastosowaniach.

Dążenie do specjalizacji łączy się z zastosowaniem wąskich teorii w badaniu zjawisk. Jest dążeniem do umiejscawiania wąskiej problematyki wychowania w rodzinie w subdyscyplinie. Jest to eksponowanie wiedzy centralnej dla subdyscypliny, wiedzy o węższym zakresie („rdzennej”), konstruowanej w badaniach pedagogicznych, chociaż zawsze w dialogu z uznanymi teoriami i koncepcjami. Rozwój subdyscyplinary nie byłby możliwy i użyteczny, gdyby pedagogika rodziny nie była w relacji z inną wiedzą. Daje to możliwość włączenia w dialog efektów własnych badań pedagogicznych nad rodziną i gwarantuje rozwój subdyscyplinary, a także dyscyplinary. Chociaż więc zauważa się, że podzielenie świata na drobne wycinki (przedmiot w badaniach pedagogicznych) nie sprzyja rozwojowi, zwłaszcza gdy granice sub- i dyscyplinarne są sztywne i nieelastyczne, to jednak podkreślić trzeba, że sztuką specjalizacji jest „zobaczenie” (poznawanie) fragmentu większej całości, którą jest wychowanie w rodzinie. Specjalizacja, w dobrym tego słowa znaczeniu, oznacza umiejętność rozumienia wąskich zjawisk w szerszym kontekście.

Dążenie do integracji wiedzy w pedagogice rodziny oznacza integrowanie dwóch rodzajów wiedzy o wychowaniu w rodzinie: wiedzy pedagogicznej i wiedzy pochodzącej z innych dyscyplin, a obecnej w pedagogice (Palka, 2010). Zapewnia to rozwój dyscyplinary i interdyscyplinary, a przede wszystkim bardziej kompletny opis zjawisk związanych z wychowaniem w rodzinie. Oba rodzaje wiedzy są użyteczne w poznaniu pedagogicznym i w praktycznej działalności.

Rozwijająca się w ramach nauk o wychowaniu pedagogika rodziny traktowana jest często przez wielu badaczy jako subdyscyplina *in statu nascendi*, co niektórzy *nota bene* uznają za „jarzmo”, niższy poziom zawansowania

i rozwoju subdyscyplinarnego. Wydaje się, że można jednak na kwestię *in statu nascendi* pedagogiki rodziny spojrzeć jako na szansę, wyraz rozwoju, otwartości i „dojrzałości subdyscyplinarnej” umożliwiającej wejście w kooperację z innymi subdyscyplinami i dyscyplinami. Proces integracji wiedzy o wychowaniu w rodzinie w pedagogice rodziny oznacza udział tej subdyscypliny w dialogu intradyscyplinarnym i interdyscyplinarnym. Intradyscyplinarność oznacza, że zadaniem pedagogiki rodziny jest łączenie całego dorobku wypracowanego przez pedagogikę jako dyscyplinę nauki dotyczącego wychowania w rodzinie. Wszelkie próby systematyzacji, porządkowania i tworzenia wiedzy są tego wyrazem. Dialog pedagogiki rodziny z innymi subdyscyplinami, dokonujący się wewnątrz dyscypliny, można ująć w układzie wertykalnym i horyzontalnym. Układ wertykalny określa historyczny rozwój i narastanie wiedzy o rodzinie w pedagogice oraz wiąże dotychczas wypracowaną wiedzę pedagogiczną przykładowo przez takie subdyscypliny, jak historia wychowania i opieki, filozofia wychowania, pedagogika społeczna, opiekuńcza, resocjalizacyjna czy specjalna. Zadaniem pedagogiki rodziny jest scalanie wiedzy o wychowaniu w rodzinie i ujmowanie ewolucji zjawisk, w ich dynamice i transformacjach w aspekcie historycznym, temporalnym (np. zmiany w stylach wychowania w rodzinie, autorytetu i władzy rodzicielskiej, celów wychowania). Układ horyzontalny oznacza współpracę i dialog z innym subdyscyplinami nad aktualnymi zjawiskami i problemami wychowania w rodzinie (np. wychowanie w rodzinie dzieci z niepełnosprawnością, czynnik rodzinny w niedostosowaniu społecznym).

Udział pedagogiki rodziny w dialogu interdyscyplinarnym oznacza dopełnianie jedności wiedzy familiologicznej o człowieku, o rodzinie i o wychowaniu przez dostarczanie wiedzy pedagogicznej. Pedagogika rodziny bierze udział w tworzeniu spójnego układu wiedzy i scalaniu nauk, uwzględniając ich jednorodność (język i metoda) oraz jednolitość. Dialog ten jest uzasadniony interdyscyplinarnym przedmiotem poznania, powiązaniem genetycznymi z innymi dyscyplinami i obecnością uniwersalnych systemów wiedzy (np. pojęcie środowiska, systemu). Pedagogika rodziny posiada własny kontekst interdyscyplinarny. Tworzą go przede wszystkim filozofia, teologia, antropologia, historia, socjologia i psychologia. W pedagogice rodziny specjalizacja i integracja rozumiane jako procesy komplementarne pozwalają lepiej zrozumieć intradyscyplinarność i interdyscyplinarność pedagogicznej wiedzy o wychowaniu w rodzinie (Opozda, 2014). Pozwalają też sformułować wniosek, że narastanie wiedzy o rzeczywistości wychowania w rodzinie nie gwarantuje zrozumienia i skutecznego działania w tej rzeczywistości,

dopiero podjęty dialog między subdyscyplinami i dyscyplinami umożliwia bardziej kompletne jej wyjaśnianie i interpretację.

POMIĘDZY SPECJALIZACJĄ A INTEGRACJĄ WIEDZY W REFLEKSJI
PEDAGOGIKI RODZINY W INSTYTUCIE PEDAGOGIKI KUL –
EGZEMPLIFIKACJA

Pedagogika w KUL ma swój początek w 1920 r. Uprawiana była do roku 1956 z przerwą związaną z czasem II wojny światowej. W latach 1956-1981 pedagogika istniała jako ogólnouniwersytecka agenda międzywydziałowa. Decyzją Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego i Techniki w 1981 r. pedagogika została reaktywowana w postaci Sekcji Pedagogiki w ramach nowo powstałego Wydziału Nauk Społecznych KUL, a od 1996 r. pod nazwą Instytutu Pedagogiki funkcjonowała nadal w strukturze tegoż Wydziału (Skrzyniec, 2011).

Strukturalna organizacja KUL stwarzała instytucjonalne ramy dla rozwoju pedagogicznej refleksji nad wychowaniem w rodzinie. Na Wydziale Teologii KUL w 1974 r. powstała pierwsza w Polsce Katedra Pedagogiki Rodziny, funkcjonująca do roku 2001, początkowo kierowana przez ks. prof. Piotra Porębę (1908-1991). Na tym też wydziale wykształcenie, zatrudnienie i kolejne stopnie uzyskał ks. prof. Józef Wilk (1937-2003). Na wniosek prof. T. Kukołowicz (1925-2014), pełniącej wówczas funkcję dyrektora Sekcji Pedagogiki na Wydziale Nauk Społecznych, utworzono 1 października 1996 r. Katedrę Pedagogiki Rodziny w Instytucie Pedagogiki (jako drugą w KUL i w Polsce). Jej kierownictwo powierzono nowo zatrudnionemu ks. prof. Józefowi Wilkowi. Od 2001 r. Katedra Pedagogiki Rodziny w Instytucie Pedagogiki nosi imię Księdza Profesora Piotra Poręby. W tym samym roku została zmieniona nazwa Katedry Pedagogiki Rodziny na Wydziale Teologii na „Katedra Duszpasterstwa Rodzin”, co w gruncie rzeczy oddawało pewnie bardziej adekwatnie profil prowadzonych tam prac naukowo-badawczych i kierunek kształcenia.

Rozwijające się badania i myśl nad wychowaniem w rodzinie znajdujące swoje miejsce w strukturze uniwersyteckiej są o tyle znaczące, że skupiają środowisko badaczy, którzy dążą do rozwoju i poszerzania wiedzy, przyjmując podobne założenia teoretyczne na poziomie metarefleksji, i jednocześnie rozwijają szczegółowe badania nad wąskimi zjawiskami życia małżeńsko-rodzinnego.

Działalność naukowo-badawcza prof. Teresy Kukołowicz i ks. prof. Józefa Wilka jest dobrą egzemplifikacją synergii dwóch dążeń: do specjalizacji wiedzy i jej integracji. Ponadto poprzez pełnione funkcje akademickie Profesorowie w istotny sposób wyznaczali kierunki i styl badań w Instytucie i w katedrach, którymi kierowali, dowartościowując badania jednostkowe, wąsko zakrojone i badania na poziomie metarefleksji.

Dążenia do specjalizacji wiedzy urzeczywistniały się w obszarach badań i szczegółowych analizach prowadzonych przez T. Kukołowicz. Klasyfikacji obszarów badawczych dokonała sama autorka, wskazując na tematykę prac prowadzonych na seminariach (Kukołowicz, 1984a). Dotyczyły one próby sprecyzowania pojęć oraz klasyfikacji czynników oddziałujących w rodzinie w procesie wychowania na rozwój dziecka. Badania empiryczne i realizowane projekty badawcze stanowiły dość rozbudowaną i bogatą w szczegóły całość. Przedmiotem wąskich badań były: relacje interpersonalne w rodzinie, postawy rodzicielskie, ich modyfikacja i znaczenie, struktura rodziny dziecka, udział rodzin w procesie socjalizacji dziecka, wychowanie w rodzinach patologicznych, poradnictwo rodzinne.

W obszar między specjalizacją a integracją wiedzy wpisały się prace T. Kukołowicz nad syntezą dotychczasowych badań prowadzonych nad wychowaniem w rodzinie. Obszar ten obejmował: stan badań i problemy niedopracowane w opisie wychowania w rodzinie, problemy rodziny niekompletnej i zdekompletowanej, rodzinne uwarunkowania niepowodzeń szkolnych i przestępczości dzieci i młodzieży.

Autorka zwracała uwagę na odróżnienie warstwy empirycznej, która wiąże się z rozpoznawaniem i rozwiązywaniem szczegółowych problemów badawczych, od warstwy ontologicznej, która jest podstawą tworzenia nauk o rodzinie.

Równolegle do poszukiwań i tworzenia wiedzy specjalistycznej poprzez prowadzenie i kierowanie wąskimi badaniami T. Kukołowicz podejmowała refleksję i analizy naukowe nad integracją wiedzy o wychowaniu w rodzinie. Dokładała też starań do scalania wiedzy o wychowaniu w rodzinie wypracowywanej przez kulowskie środowisko, podkreślając jej interdyscyplinarny charakter (Kukołowicz, 1984b). Dostrzegała potrzebę rozszerzenia badań i refleksji nad wychowaniem w rodzinie w perspektywie pedagogicznej. Wprawdzie prowadziła badania nad zróżnicowanymi obszarami wychowania w rodzinie, jednak w efekcie zmierzały one do opracowania teorii wychowania w rodzinie (Kukołowicz, 1996a, 1996b). Namysł ogólny prowadzić ma do tworzenia spójnego systemu wiedzy o wychowaniu w rodzinie – wiedzy

ogólnej, uniwersalnej, wieloaspektowej, odnoszącej się do wychowania i do rodziny w pedagogice. T. Kukołowicz podkreślała, że wymagane jest tu uwzględnienie kontekstu interdyscyplinarnego, a także odwołanie do zagadnień ontologicznych, antropologicznych i aksjologicznych. Dążenia do integracji wiedzy widocznie wyrażały się w czterech głównych kierunkach refleksji T. Kukołowicz nad wychowaniem w rodzinie: 1) rodzina jako złożony przedmiot badań, 2) rodzina jako wspólnota osób, 3) proces wychowania, 4) troska Kościoła o rodzinę w Polsce (Opozda, 2017). W tym miejscu odniosę się jedynie do pierwszego kierunku.

Metarefleksja autorki nad pedagogicznym oglądem wychowania w rodzinie była wyznaczona przez rozumienie rodziny jako złożonego przedmiotu badań. Nadrzędną ideą i celem była integracja wiedzy i poszukiwanie metapoziomu dla prowadzonych syntez i analiz. T. Kukołowicz pisała: „Rodzina stanowi złożony przedmiot badań. Fakt ten otwiera możliwości badawcze dla wielu nauk. Gromadzone dane, szczególnie przez nauki szczegółowe, nie pozwalają jednak na wytworzenie się zintegrowanej wiedzy o rodzinie, a więc wiedzy, która mogłaby stanowić podstawę nauki o rodzinie [...]. Każda bowiem nauka, badająca rodzinę, czyni to z właściwego dla niej aspektu i odpowiednimi dla niej metodami. Dlatego odczuwa się potrzebę – zarówno ze względów teoretycznych, jak i praktycznych – wewnątrznie spójnego systemu wiedzy o rodzinie” (Kukołowicz, 1984c). Fakt, że rodzina jest złożonym przedmiotem badań, zdaniem Profesor, implikuje kilka istotnych kwestii, które można przedstawić następująco:

- potrzeba całościowego, komplementarnego ujęcia problemów rodziny,
- poszukiwanie wspólnych rozwiązań metodologicznych, które umożliwiają zarówno całościowy ogląd, jak i integrację wiedzy,
- podejmowanie badań interdyscyplinarnych,
- potrzeba wewnątrznie spójnego systemu wiedzy.

Ważnym zagadnieniem w tym obszarze refleksji T. Kukołowicz był problem jedności wiedzy o rodzinie. Zdaniem Profesor, odmiennosc założeń ontologicznych, antropologicznych i metodologicznych w analizie rzeczywistości rodzinnej stanowi znaczną trudność na drodze scalania wiedzy.

Dodać trzeba, że nie pominięto w metarefleksji zewnętrznych – praktycznych celów nauki. Profesor była zdania, że integracja wiedzy o rodzinie i całościowy obraz wychowania w rodzinie lepiej służy celom praktycznym. Egzemplifikacją takiego podejścia i rozumienia tych zagadnień jest jedna z książek T. Kukołowicz (1978).

Z perspektywy podejmowania próby opisu, wyjaśniania i interpretacji zjawisk życia rodzinnego oraz tworzenia teorii wychowania w rodzinie w dorobku naukowym Józefa Wilka można odnaleźć treści, które dopełniają myśl i badania Teresy Kukołowicz. Refleksja naukowa profesora nad wychowaniem w rodzinie jest spójna i klarowna (Wilk, 2002). Można dziś stwierdzić, że filozoficzne źródła i sposób nawiązywania do aktualnych problemów, dostrzeganie szczególnie istotnych przemian społeczno-kulturowych i zmian zachodzących w samej rodzinie oraz w wychowaniu rodzinnym, stanowi o jej wartości i jest wyrazem łączenia zagadnień wąskich i specjalistycznych z dążeniem do jedności i scalania wiedzy. Specjalizacja wiedzy miała swój wymiar w wielu pracach dyplomowych i na stopień doktora oraz w kierunkach badań Katedry Pedagogiki Rodziny. Wąskie problemy badawcze umiejscowić można w obszarach: specyfika życia rodzinnego, wspólnotowy model życia w rodzinie, charakter i uwarunkowania funkcji wychowawczej rodziny oraz integralne wychowanie i udział wychowania rodzinnego w każdej sferze rozwoju jednostki i w każdym obszarze jej funkcjonowania. J. Wilk przeciwstawiał się fragmentaryzacji wychowania i koncentracji na niektórych tylko sferach rozwoju człowieka, kosztem minimalizowania lub zaniedbania innych. Był przeciwny redukowaniu funkcji wychowawczej rodziny na przykład poprzez wczesną instytucjonalizację dziecka i udzielanie priorytetów innym środowiskom wychowawczym.

W refleksji J. Wilka nad wychowaniem w rodzinie podstawą dążenia do integracji wiedzy w opisie i rozumieniu rzeczywistości wychowania w rodzinie są wyraźnie obecne antropologiczne założenia pedagogiki personalistycznej i poszukiwania pedagogicznych implikacji chrześcijańskiego rozumienia małżeństwa i rodziny (Maryniarczyk, 2006):

- wychowanie ma promować osobę i wydobywać wspólnotowy charakter rodziny,
- celem wychowania w rodzinie jest odkrywanie człowieczeństwa,
- rodzina jest niezbędna i bezkonkurencyjna w procesie wychowania człowieka,
- dziecko jest osobą, która od początku ma nienaruszalną godność i podmiotowość, jest również tajemnicą, wobec której staje dorosły w służbie rozwoju jego osoby,
- wychowanie w rodzinie ma integrować wolność i autorytet, swobodę i zdecydowane kierownictwo, miłość i wymagania.

Założenia personalizmu chrześcijańskiego stały się wspólnym mianownikiem dla dyskusji na temat zjawisk wychowawczych w rodzinie. Józef Wilk

swoimi dociekaniem wpisuje się w metarefleksję nad wychowaniem w rodzinie przede wszystkim przez eksponowanie antropologicznych podstaw badań, integrowanie wiedzy pedagogicznej z wiedzą teologiczną o małżeństwie i rodzinie, dbałością w teorii i praktyce pedagogicznej o integralny rozwój i wychowanie człowieka.

PODSUMOWANIE

Profesorowie Teresa Kukołowicz i Józef Wilk odegrali znaczącą rolę nie tylko w rozwoju pedagogicznej wiedzy o rodzinie w KUL, ale również w rozwoju pedagogiki rodziny w procesie jej instytucjonalizacji, integracji środowiska badaczy, w tworzeniu lubelskiej szkoły badań nad rodziną. Ich refleksja o wychowaniu w rodzinie stanowi podstawę rozwoju teorii wychowania w rodzinie. Ich działalność naukowo-badawcza i pedagogiczna refleksja nad wychowaniem w rodzinie jest cennym przykładem umiejętności łączenia dwóch, tylko pozornie skrajnych, dążeń w procesie tworzenia wiedzy – dążenia do specjalizacji i dążenia do integracji wiedzy. To przykład powiązań między wąskimi ujęciami, dzięki którym można z dokładnością opisać i zrozumieć specyfikę sytuacji i zjawiska, przyjrzeć się im z bliska, a ujęciami szerokimi, wymagającymi metarefleksji, dystansującymi wobec konkretnego, ale umożliwiającymi na pewnym poziomie ogólności opisanie rzeczywistości i znalezienie wspólnej płaszczyzny interdyscyplinarnej. Można uznać, że byli to badacze o transgresyjnej postawie, wykraczający poza teren wąskich eksploracji. Dostrzegali obecność zjawisk natury interdyscyplinarnej i stawiali problemy na styku różnych teorii, zawsze jednak w duchu filozofii realistycznej i personalizmu chrześcijańskiego.

Specjalizacja dzieląca świat na drobne wycinki nie sprzyja rozwojowi wiedzy i fragmentaryzuje rzeczywistość. Sztuką specjalizacji jest zobaczenie i poznawanie jej fragmentu, mając wiedzę i umiejętność zobaczenia większej całości. Dążenie do integracji wiedzy umożliwia ujęcie problemów złożonych, tworzenie uogólnień i przedstawianie całościowo problemów wychowawczych, które implikują przecież wąskie zjawiska.

Zdolność łączenia i balansowania między dążeniem do specjalizacji a integracji wiedzy jest wymogiem w uprawianiu naukowej refleksji. Po pierwsze, to wymóg stawiany przed badaczem, świadczący o posiadaniu umiejętności potrzebnych w procesie poznania naukowego; po drugie, to niezbędny wymóg w uprawianiu pedagogiki rodziny, czy ogólniej – pedagogicznej

refleksji nad rodziną, gdyż zapewnia utrzymanie jej swoistego charakteru i otwarcia na dialog intra- i interdyscyplinarny; po trzecie, to potrzeba wpisana w kształcenie studentów, którzy specjalizując się w wąskim wycinku nauki powinni widzieć jego szerszy kontekst i umieć nawiązać interdyscyplinarny dialog.

BIBLIOGRAFIA

- BAUMAN, T. (2008). *Komplikacje i dylematy przy określaniu przedmiotu badań pedagogicznych*. W: K. RUBACHA. *Koncepcjonalizacja przedmiotu badań pedagogiki* (s. 58-64). Kraków.
- KAMIŃSKI, S. (1998). *Pojęcie nauki i klasyfikacja nauk*. Lublin: TN KUL.
- KUKOŁOWICZ, T. (1978). *Rodzina w procesie uspołecznienia dziecka*. Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL.
- KUKOŁOWICZ, T., (1984a). Z prac Pierwszego Seminarium z Psychologii Rodziny. W: T. KUKOŁOWICZ (red.), *Z badań nad rodziną* (s. 196-198). Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL.
- KUKOŁOWICZ, T. (red.) (1984b). *Z badań nad rodziną*. Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL.
- KUKOŁOWICZ, T. (1984c). Wprowadzenie. Możliwości integracji wiedzy o rodzinie W: T. KUKOŁOWICZ (red.), *Z badań nad rodziną* (s. 5-17). Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL.
- KUKOŁOWICZ, T. (1996a). *Rodzina wychowuje. Wybrane zagadnienia*. Stalowa Wola: Oficyna Wydawnicza Fundacji Uniwersyteckiej w Stalowej Woli.
- KUKOŁOWICZ, T. (1996b). *Teoria wychowania. Wybrane zagadnienia*. Stalowa Wola: Oficyna Wydawnicza Fundacji Uniwersyteckiej w Stalowej Woli.
- MARYNIARCZYK, A. (2006). Antropologiczne źródła pedagogiki rodziny w ujęciu Księdza Józefa Wilka. W: B. KIEREŚ, M. NOWAK, D. OPOZDA (red.), *Wybrane zagadnienia teorii i praktyki pedagogiki rodziny. Pamięci Księdza Profesora Józefa Wilka SDB (1937-2003)* (s. 65-78). Lublin–Kraków: Wydawnictwo: Poligrafia Salezjańska i Katedra Pedagogiki Rodziny KUL.
- MIZIŃSKA, J. (2012). Człowiek to człowiek. Esej o kulturowych i światopoglądowych przesłankach problemu interdyscyplinarności. W: A. CHMIELEWSKI, M. DUDZIKOWA, A. GROBLER (red.), *Interdyscyplinarnie o interdyscyplinarności* (s. 71-84). Kraków: Impuls.
- OLEŚ, P. (2010). Interdyscyplinarność – wyzwanie i konieczność. *Rocznik Pedagogiczny*, 33, s. 41-49.
- OPOZDA, D. (2014). Interdyscyplinarność i intradyscyplinarność w pedagogice rodziny. *Paedagogia Christiana* 2(34), 169-183.
- OPOZDA, D., PARZYSZEK, M. (2015). Zarys refleksji nad rozwojem pedagogiki rodziny w KUL w świetle koncepcji wychowania w rodzinie Piotra Poręby i Józefa Wilka. W: R. SKRZYNIARZ, M. ŁOBACZ, B. BOROWSKA (red.), *W służbie nauki, wychowania i wartości* (s. 381-397). Lublin: Wydawnictwo Episteme.
- OPOZDA, D. (2017). The Outline of Family Upbringing Theory in Pedagogical Reflection of Teresa Kukołowicz and Józef Wilk. *Paedagogia Christiana*, 2(40), 231-246.
- PALKA, S. (2010). Wiedza w pedagogice i wiedza pedagogiczna. W: J. PIEKARSKI, D. URBANIAK-ZAJĄC, K.J. SZMIDT (red.), *Metodologiczne problemy tworzenia wiedzy w pedagogice. Oblicza akademickiej praktyki* (s. 15-27). Kraków: Impuls.

- SKRZYNIARZ, R. (2011). Dzieje pedagogiki na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II. W: A. RYNIO, R. SKRZYNIARZ (red.), *Pedagogika na katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II. Historia i współczesność* (s. 13-40). Kielce: Wydawnictwo Jedność.
- WILK, J. (2002). *Pedagogika rodziny. Zagadnienia wybrane*. Lublin–Kraków: Wydawnictwo: Poligrafia Salezjańska i Katedra Pedagogiki Rodziny KUL.

PEDAGOGICZNA REFLEKSJA NAD RODZINĄ
POMIĘDZY DAŻENIEM DO INTEGRACJI I SPECJALIZACJI WIEDZY
(NA PRZYKŁADZIE ROZWOJU PEDAGOGIKI RODZINY
W INSTYTUCIE PEDAGOGIKI
KATOLICKIEGO UNIWERSYTETU LUBELSKIEGO JANA PAWŁA II)

STRESZCZENIE

W artykule podjęta jest próba przedstawienia rozwoju refleksji pedagogicznej nad wychowaniem w rodzinie z uwzględnieniem dążenia do specjalizacji i integracji wiedzy na przykładzie pedagogiki rodziny w Instytucie Pedagogiki KUL. Podjęto próbę odpowiedzi na pytanie: w czym wyraża się integracja i specjalizacja pedagogicznej wiedzy o rodzinie oraz jakie kierunki badań prowadzonych przez T. Kukołowicz i J. Wilka ujawniają dążenie do specjalizacji i integracji wiedzy.

Słowa kluczowe: pedagogika rodziny; specjalizacja; integracja; badania.

PEDAGOGICAL REFLECTION ON THE FAMILY BETWEEN THE PURSUIT
OF INTEGRATION AND KNOWLEDGE SPECIALIZATION
(ON THE EXAMPLE OF THE DEVELOPMENT OF FAMILY PEDAGOGY IN INSTITUTE
OF PEDAGOGY OF THE JOHN PAUL II CATHOLIC UNIVERSITY OF LUBLIN)

SUMMARY

The article attempts to present the development of pedagogical reflection on upbringing in the family including the pursuit of specialization and integration of knowledge on the example of practicing family pedagogy at the Institute of Pedagogy of the Catholic University of Lublin. An attempt was made to answer the question: in what is the integration and specialization of pedagogy knowledge about family expressed and what directions of research conducted by T. Kukołowicz and J. Wilka reveal the pursuit of knowledge specialization and integration.

Keywords: family pedagogy; specialization; integration; research.